

Lapsen etu

SUOMEN UNICEFIN LAPSIYSTÄVÄLLINEN KUNTA -MALLI

Lapsen etu huomioitava ensisijaisesti

LAPSEN ETU

TEEMAN LUKU: 1

Aluksi: Lapsen etu on ensisijainen

Lapsuus on ihmisen kehityksessä korvaamattoman tärkeä vaihe. Se on samalla koko yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kestävyuden pohja. Siksi YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa aina arvioimaan lapsen etua ja antamaan sille päätösharkinnassa etusijan. Lapsen etu muodostuu kaikkien lapsen oikeuksien kokonaisuudesta.

Miksi lapsen etu on ensisijainen?

Lapsen edun ensisijaisuus on periaate, jonka noudattamisesta on helppo olla samaa mieltä. Mutta käytännössä se voidaan ymmärtää hyvin eri tavoin. Joskus joudutaan käymään keskustelua siitä, miksi lapsen etu on ensisijainen suhteessa esimerkiksi muiden ikäryhmien oikeuksiin tai taloudellisiin tekijöihin.

Lapsen edun huomioon ottamisen ensisijaisuus on poikkeuksellinen ja vain lapsia koskeva ihmisoikeusvelvoite.

Mitään muuta väestöryhmää ei tällä tavoin aseteta muiden väestöryhmien edelle. Lapsen edun ensisijaisuus on sinällään itseisarvo ja lapsen oikeus. Lapsen edun huomioon ottaminen palvelee kuitenkin myös koko yhteiskunnan etua: kun lapset saavat kasvaa ja kehittyä mahdollisimman suotuisissa olosuhteissa, yhteiskunnasta tulee kestävä, turvallinen ja uudistumiskykyinen. Vastaavasti lasten laiminlyöminen ja heidän etunsa vastainen toiminta on omiaan haurastuttamaan koko yhteiskuntaa ja lisäämään esimerkiksi terveys- ja turvallisuusriskejä.

Useimmat aikuiset haluavat vilpittömästi ottaa huomioon lapsen edun. Mutta mikä lapsen etu milloinkin on? Miten sen saa selvitettyksi? Miten sen ensisijaisuus toteutetaan? Mistä tiedämme, ettemme epähuomiolla, tietämättömyyttämme tai muusta syystä toimi lapsen etua loukkaavalla tavalla? Sitä, mikä on lapsen etu kaikissa mahdollisissa tilanteissa, kaikkina aikoina, on mahdoton määritellä. Lapsen edun monimutkaisuus voi johtaakin helposti siihen, ettei tämä oikeus toteudu ollenkaan.

Vaikka lapsen etua halutaankin usein periaatteessa edistää, käytännössä se jää usein muiden, ”tärkeämpien” asioiden jalkoihin. On kiire. Rahat eivät riitä kaikkeen. Ei ole tietoa. On monia muitakin tärkeitä intressejä. Työ onkin mutkikkaampi kuin luulisi, koska eri lasten tilanteet ovat tarkemmin katsottuina aivan erilaisia. Ei tultu ajatelleeksi – tai ajateltiin kyllä, mutta vähän liian myöhään.

Miten kunta varmistaa lapsen edun ensisijaisuuden?

Suomea sitovat sekä lapsen oikeuksien sopimus ja muut ihmisoikeussopimukset että kansalliset lakimme. Velvoite määrittää lapsen etu ja asettaa se etusijalle päätösharkinnassa koskee sekä yksittäistä lasta että lapsia ja nuoria ryhminä. Kun lapsen etu ohjaa viranomaisten toimintaa ja lapsen etu otetaan aktiivisesti huomioon kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa, tämä on parasta ennakkollista oikeusturvaa lapselle ja lapsille.

Lapsi on jokainen alle 18-vuotias. Lapsi ei aikuisista riippuvaisena pysty valvomaan etujaan samoin kuin täysi-ikäiset. Siksi se on aikuisten tehtävä. Kunnassa tämä tehtävä kuuluu viranhaltijoille, työntekijöille ja päättäjille.

Varhaiskasvatus, opetus ja terveydenhuolto sekä monet sosiaali-, kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut koskevat lapsia ja nuoria suoraan. Lapsen edun ensisijaisen huomioon ottamisen velvoite koskee kuitenkin myös niitä toimintoja, joissa vaikutus lapsiin ja nuoriin on etäisempi tai välillinen. Tällaisia ovat esimerkiksi liikenne, maankäyttö, yhdyskuntasuunnittelu ja ympäristönhoito. Todennäköistä siis on, että lapsen edun arviointi ja sen mukainen toiminta on sinunkin tehtäväsi.

Tehtävä ei ole helppo, koska lapsen etu ei ole läheskään aina vaivatonta arvioida, saati toteuttaa. Päätösten lapsivaikutukset voivat olla yllätyksellisiä – mutta juuri siksi niitä on syytä huolellisesti pohtia etukäteen, kun mahdollisuudet vaikuttaa ovat suurimmillaan.

KYSYMYKSIÄ:

Pitääkö lapsen etu ottaa huomioon silloin, kun kunnassa...

1. ...suunnitellaan muutoksia kevyen liikenteen väyliin
2. ...kaavoitetaan alue vapaa-ajanpalveluita varten
3. ...mietitään koulujen yhdistämistä
4. ...kehitetään kulttuuritarjontaa?

Lapsen etu huomioitava ensisijaisesti

LAPSEN ETU

TEEMAN LUKU: 2

Mitä ”lapsen edun ensisijaisuus” tarkoittaa?

Lapsen edun ensisijainen huomioon ottaminen varmistaa sen, että lapsen ihmisoikeudet toteutuvat. Lapsen etu on oikeus itsessään, menettelysääntö ja tulkintaperiaate. Viranhaltijalle ja päätöksentekijälle lapsen edun arviointi on velvollisuus, jota mikään muu seikka ei voi tärkeysjärjestyksessä ohittaa.

Lapsen edun kolme ulottuvuutta

Lapsen edun ensisijaisen huomioon ottamisen tarkoituksena on varmistaa lapsen jokaisen ihmisoikeuden toteutuminen lapsen elämässä. Lapsen edulla on **kolme ulottuvuutta**.

Lapsen etu on **oikeus itsessään**. Lapsella on oikeus siihen, että hänen etunsa otetaan huomioon ensisijaisena eli arvioidaan ja asetetaan se etusijalle häntä koskevissa toiminnoissa ja päätöksissä. Lapsen edulla on päätöksenteossa ensisijainen painoarvo. Lapsen etu on oikeus, jonka toteutumista voidaan vaatia hallintoviranomaisen toiminnassa ja tuomioistuimissa. Viranhaltijana, työntekijänä tai päätöksentekijänä sinun tehtäväsi on huolehtia, että tämä oikeus toteutuu. Lapsen edun arviointi on velvollisuus eikä se ole riippuvaista aikuisten mielipiteistä, hyväntahtoisuudesta, kiireistä tai muista syistä.

Lapsen etu on myös **menettelysääntö**. Lapsen edun ensisijaisuuden varmistaminen nimittäin edellyttää aina tiettyjä, lapsen etua turvaavia menettelytapoja. Kunnan viranomaisten on noudatettava näitä menettelytapoja lasta tai lapsia koskevissa toiminnoissa tai päätöksissä sekä valmistelu- että päätöksentekovaiheissa. Kunnan viranhaltijana tai työntekijänä arvioidessasi yksittäisen lapsen etua keskeistä on esimerkiksi kuulla lasta henkilökohtaisesti ja tehdä päätös mahdollisimman ripeästi, koska viiveet ovat lapselle haitallisia. Mahdollisimman ripeästi ei kuitenkaan tarkoita sitä, että päätös voidaan tehdä puutteellisiin tietoihin perustuen. Jos taas valmistelet lapsia koskevaan rakennushankkeeseen liittyvää päätöstä, velvollisuutesi on myös tällöin varmistaa, että lapsia kuullaan oikea-aikaisesti ja oikealla tavalla. Lisäksi olennaista on, että käytössäsi on riittävästi tutkimustietoa ja eri alojen asiantuntemusta hankkeen lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioimiseksi.

Ensiarvoisen tärkeää on kirjata päätöksen perustelut avoimesti esille, olipa kyse yksittäistä lasta tai lapsia ryhmänä koskevasta päätöksestä. Perusteluissa on kerrottava, mitä on pidetty lapsen tai lasten etuna ja miksi, sekä miten etua on punnittu asiassa ilmenneisiin muihin seikkoihin nähden.

Pelkkä toteamus ”lapsen etu on otettu huomioon” ei riitä.

Kun noudatat näitä menettelytapoja, varmistat lapsen edun ensisijaisuuden. Menettelytavoista on huolehdittava sekä yksittäistä lasta että lapsia ryhmänä koskevassa päätöksenteossa.

Lapsen etu on luonteeltaan myös **tulkintaperiaate**. Kun viranhaltijana tai työntekijänä olet ratkaisemassa lasta tai lapsia koskevaa asiaa, pue yllesi Lapsen etu -silmälasit. Ne auttavat monitulkintaisissa tilanteissa löytämään lapsen etua edistävän tulkinnan. Jos jokin säännös voidaan tulkita monilla eri tavoilla, on aina valittava se tulkinta, joka toteuttaa parhaiten lapsen etua. Siis kohdatessasi tilanteen, jossa jokin vastuullasi olevaa asiaa koskeva lainkohta, määräys tai ohje aiheuttaa hämmennystä, eikä siihen ole yksiselitteistä tiettyä tulkintatapaa tai vastausta, tulkitse sitä tavalla, joka parhaiten toteuttaa lapsen etua.

Lapsen edun punninta

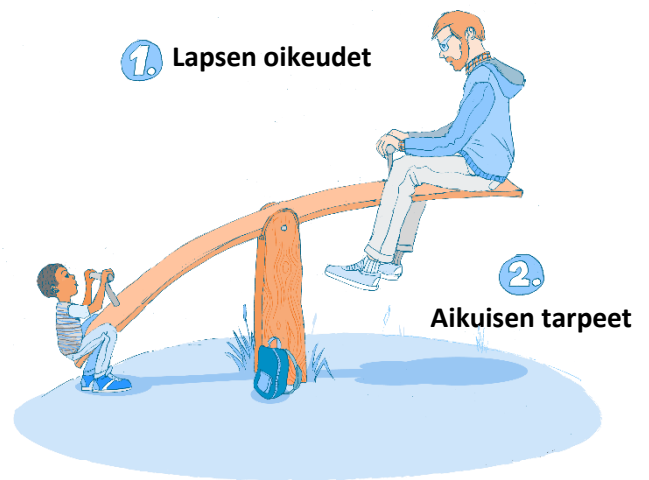
Lapsen edun arviointi on tapauskohtaista ja tilannesidonnaista. Yksittäisten lasten kohdalla arviointi on sidoksissa lapsen henkilökohtaisiin olosuhteisiin, tarpeisiin ja elämäntilanteeseen. Lapsia ryhmänä koskevassa arvioinnissa on huomioitava juuri kyseiseen valmisteltavaan päätökseen liittyvät lasten edun kannalta olennaiset seikat. Lapsen edun arviointi ei ole helppo tehtävä, koska se, mitä lapsen etu milloinkin on, on tulkinnanvaraista. Tarvitaan **punnintaa**.

Kunnan viranhaltijana tai työntekijänä sinun on punnittava toimenpiteen tai päätöksen vaikutuksia lapsen eri oikeuksien toteutumisen kannalta. Esimerkki: Valmistelet kouluverkkopäätöstä, jossa suunnitellaan kahden pienen kyläkoulun lakkauttamista. Sinun on punnittava esimerkiksi sitä, miten päätös vaikuttaa toisaalta lasten oikeuteen riittävään vapaa-aikaan ja lepoon, kun koulumatkat pitenevät.

Toisaalta sinun on mietittävä, millaisia vaikutuksia päätöksellä on lasten oikeuteen saada laadukasta opetusta, joka päätöksen myötä toteutuisi uudessa koulukeskuksessa entistä paremmin: kurssivalikoima olisi laajempi ja liikuntatilatkin paremmat.

Sinun on tehtävä punnintaa paitsi lapsen eri oikeuksien, myös lapsen hyvinvointiin, persoonallisuuteen, arkeen ja ihmissuhteisiin liittyvien tekijöiden välillä. Sinun on työssäsi punnittava ja tulkittava, mikä tai mitkä seikat nousevat lapsen edun kannalta keskeisimmiksi tässä tilanteessa. Arvioinnin ja punninnan apuna voit käyttää luvun 3 *Kysymyksiä lapsen edun tapauskohtaiseen arviointiin ja lapsivaikutusten arviointiin* -muistilistaa.

Toisaalta vastakkain saattavat asettua lapsen etu ja muiden tahojen edut, oikeudet ja intressit. Tällöin sinun on tehtävä punnintaa lapsen edun ja muiden asiassa ilmi tulleiden intressien välillä. Kun valmistelet päätöstä, vertailtaviksi voivat tulla esimerkiksi taloudelliset intressit tai aikuisväestön intressit. Jos muiden intressejä ja lapsen etua ei pystytä sovittamaan yhteen, etusija on annettava lapsen edulle. Sillä on korkeampi painoarvo kuin muilla seikoilla.

Punninnan jälkeen on pyrittävä valitsemaan vaihtoehtoisista lopputuloksista se, joka toteuttaa lapsen etua parhaiten. On pyrittävä päätökseen, joka toteuttaa ja edistää lapsen oikeuksia, hyvinvointia, kasvua ja kehitystä parhaalla mahdollisella tavalla, muut oleelliset intressit kuitenkin huomioiden. Lapsen edun arvioinnissa tavoite on päästä lapsen kannalta parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen minimoiden lapsen kannalta huonot asiat ja maksimoiden hyvät asiat.

Lopputulos voi siis olla yhdistelmä eri vaihtoehtoista. Kysy aina itseltäsi ja ihmisiltä ympärilläsi, onko lapsen edulle annettu korkein painoarvo päätöstä tehtäessä ja millä perusteella. Jos ratkaisu ei poikkeuksellisesti ole lapsen edun mukainen, tämä on perusteltava sen osoittamiseksi, että lapsen etu otettiin ensisijaisesti huomioon ratkaisun tuloksesta huolimatta. Perusteluissa on myös osoitettava uskottavasti, miksi lapsen etu ei ollut riittävän painava mennäkseen muiden seikkojen edelle. Viranomainen ei voi koskaan lapsen etuun vetoamalla kieltää lapselle laissa turvattuja oikeuksia tai estää niitä toteutumasta.

Lapsen oikeuteen saada etunsa ensisijaisesti huomioon otetuksi sisältyy **lapsen oikeus ilmaista oma mielipiteensä** asiasta. Lapsen etua ei voi arvioida kuulematta lasta tai lapsia/nuoria. Arvioinnissa voidaan hyödyntää lapsilta jo aiemmin kerättyä tietoa. Yksittäisen lapsen edun arviointi liittyy käsillä olevaan tilanteeseen ja lapsen elämän kokonaisuuteen. Tällöin lasta kuullaan henkilökohtaisesti. Silloin, kun kyse on lapsista ryhmänä – kuten vammaiset lapset osana laajempaa lapsijoukkoa tai lapset yhtenä kunnan väestöosana – tehdään lapsivaikutusten arviointi. Siinäkin kuullaan niitä lapsia, joita asia koskee, vaikka kaikkien kuuleminen ei olisi mahdollista. Lapsivaikutusten arvioinnissa lasten kuulemisen tapoja on monia.

Lapsen etu ei ole yhtä kuin lapsen mielipide – on tilanteita, joissa lapsen tai nuoren mielipiteen mukainen toiminta ei ole hänen etunsa mukaista. Lapsen mielipide on kuitenkin selvitettävä ja otettava se huomioon päätöstä tehtäessä.

LUE LISÄÄ

Käytännön esimerkki lapsen edun kolmesta ulottuvuudesta ja punninnasta

Ulos, oppimaan ja leikkimään

Kunnan alueella sijaitsevassa vastaanottokeskuksessa asuu yksinhuoltajavanhempi 4-vuotiaan lapsensa kanssa. Vanhempi on uupunut ja kärsii mielenterveysongelmista. Perhe viettää päivät huoneessaan. Vastaanottokeskuksessa pohditaan, olisiko lapsen mahdollista päästä osallistumaan varhaiskasvatukseen.

- Lapsen etu oikeutena: Lapsella on oikeus siihen, että hänen etunsa arvioidaan ja sille annetaan ensisijainen painoarvo tilannetta ratkaistaessa.
- Lapsen etu menettelysääntönä: Tilanne on arvioitava ja ratkaistava mahdollisimman pian. Tämä on tehtävä lasta kuullen, kirjaten tilanteesta tehty arviointi ja punninta sekä perustelut tehdyille ratkaisulle.
- Lapsen etu tulkintaperiaatteena: Varhaiskasvatustilain ja muu lainsäädäntö eivät velvoita kuntaa tarjoamaan varhaiskasvatusta turvapaikanhakijalapselle. Tarkastellaan asiaa Lapsen etu -silmälaseilla ja otetaan lain tulkinnan lähtökohdaksi lapsen edun ensisijaisuus. Varhaiskasvatuspaikka voidaan näin tarjota turvapaikanhakijalapselle, koska se on hänen etunsa mukaista – se edistää kyseisen lapsen monien eri oikeuksien toteutumista.

- Lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä: Lapselle kerrotaan ja näytetään kuvia päiväkodista. Siellä on kavereita, siellä on hauskaa toimintaa, saa leikkiä, pelata, askarrella, liikkua, siellä on turvallisia aikuisia opettamassa ja pitämässä huolta lapsista. Vanhempi ei voi tulla sinne mukaan. Kysytään, miltä lapsesta tuntuisi osallistua varhaiskasvatukseen ja otetaan lapsen mielipide huomioon päätöksessä.
- Punninta: Lapsen oikeus yhdenvertaisuuteen, leikkiin, kehitykseen ja laadukkaaseen opetukseen toteutuisivat, jos lapsi pääsisi vastaanottokeskuksen huoneesta välillä osallistumaan pedagogiseen, lapsen kehitystä tukevaan toimintaan päiväkotiin. Se olisi siis lapsen edun mukaista. Toisaalta kunnalle tulee kuluja, ja jo valmiiksi täysiin päiväkoteihin on muodostettava lisäpaikka uudelle lapselle. Henkilökunnalle aiheutuu lisätyötä, koska lapsi ei puhu suomea.

Lopputulos: Lapsen edulle on annettava korkeampi painoarvo kuin kunnan taloudelliselle tilanteelle ja päiväkodin työntekijöiden työtilanteelle, joten kunta päättää tarjota varhaiskasvatuspaikan lapselle. Koko- tai osa-aikainen varhaiskasvatuspaikka on tässä tilanteessa lapsen edun kannalta paras vaihtoehto. Arviointi, tehty punninta ja päätös on kirjattu huolellisesti ylös ja toimitetaan perheelle heti.

Lapsen edun arviointi koskee yksilöitä ja ryhmiä

Lapsen etu ei ole mustavalkoinen kysymys, johon on olemassa yksiselitteisesti oikea tai väärä vastaus. Joskus on valittava vaihtoehdoista vähiten huono. Aina hyväkään harkinta ja valmistelu eivät välttämättä johda toivottuun tulokseen. Mitään valmiita ratkaisumallejakaan ei ole. Jokainen lapsi ja tilanne on erilainen, ja elämä voi mennä eri tavoin kuin ajateltiin. Lasta tai lapsia koskevat ratkaisut eivät useinkaan ole lopullisia tai kiveen hakattuja. Lapset ja tilanteet muuttuvat, niin myös lapsen etu. Siksi lapsen edun arviointi ja sen mukainen toiminta ovat vaativia osaamisalueita ja taitoja, joita kunnassa on syytä aktiivisesti kehittää ja vaalia.

Yksittäisen lapsen kohdalla lapsen edun huomioiminen toteutetaan **tapauskohtaisena arviointina**, jossa huomioidaan lapsen henkilökohtainen tilanne, olosuhteet ja tarpeet. Sellaisten päätösten kohdalla, jotka koskevat lapsia kollektiivisesti, pienempänä tai isompana ryhmänä, lapsen edun arviointi toteutetaan **lapsivaikutusten arviointina**. Lisäksi lapsen edun on oltava **etusijalla lapsen päivittäisessä arjessa** kuten varhaiskasvatuksessa, opetuksessa ja nuorisotyössä.

KYSYMYS:

Kysy nämä asiat itseltäsi:

1. Onko lapsen edulle annettu korkein painoarvo päätöksenteossa?
2. Miten tämä on perusteltu?

Lapsen etu huomioitava ensisijaisesti

LAPSEN ETU

TEEMAN LUKU: 3

Miten kunta arvioi lapsen etua?

Lapsen etu arvioidaan hieman eri tavoin sen mukaan, koskeeko päätös yksittäistä lasta vai ryhmiä. Kummassakin tapauksessa kunnan tulee kuulla lapsia, hankkia kaikki tarpeellinen tieto, toimia viivyttelämättä ja perustella ratkaisunsa hyvin.

Kun päätös koskee yksittäistä lasta: lapsen edun tapauskohtainen arviointi

Päätöksissä ja toimissa, jotka koskevat yksittäistä lasta, lapsen etu arvioidaan yksilöllisesti ja tapauskohtaisesti. Lapsen etu asetetaan etusijalle kaikissa vaiheissa. Kun käytössä ovat alle listatut menettelytavat, lapsen etu toteutuu parhaiten. Näitä menettelytapoja noudattamalla pystytään takaamaan, että lapsen etu tulee selvitettyksi sekä otetuksi huomioon ensisijaisena päätöksenteon perusteena.

MUISTILISTA

Huolehdittehan, että kunnassanne toteutuvat seuraavat menettelytavat:

- Lapsella on aina oikeus ja mahdollisuus ilmaista omat näkemyksensä. Lasta on kuultava hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisella tavalla, turvallisessa ympäristössä, oikea-aikaisesti, kunnioittavasti ja sensitiivisesti. Katso tarkemmin lapsen kuulemisesta *Osallisuus-osiosta*. Lapsi saa tietoa prosessista ja ymmärtää kehitystasonsa mukaisesti, mistä siinä on kyse.
- Tosiseikat selvitetään kunnollisesti. Viranhaltijan tai työntekijän velvollisuuksiin kuuluu hankkia kaikki tarpeelliset tosiseikat ja tiedot, joilla on lapsen edun arvioinnissa merkitystä. Tietolähteitä ovat usein lapsen itsensä lisäksi perheenjäsenet, opettajat, ystävät ja muut tilanteesta tai tapahtuneesta tietävät. Kerätyt tiedot on vahvistettava ja analysoitava, eikä mitään tietoon tullutta, merkityksellistä seikkaa saa jättää huomiotta.

- Toiminta on riittävän ripeää. Aikuisen aika rientää, lapselle jo viikko tai kuukausi voi olla suunnattoman pitkä aika. Päätöksenteon viipyminen voi haitata lapsen kehitystä. Lapsia koskeville tai heihin vaikuttaville prosesseille on annettava etusija.
- Käytössänne on kaikki tarvittava asiantuntemus. Kunnassanne on lasten ja nuorten kehitykseen perehtyneitä asiantuntijoita. Heiltä voivat saada apua myös ne, joilla on toisenlainen koulutus. Lapsen edun arvioinnissa tulisi mahdollisuuksien mukaan olla mukana eri alojen ammattilaisista koostuva ryhmä.
- Lapsella on mahdollisuus käyttää edustajaa/avustajaa. Lapsi voi tarvita oikeudellisen edustajan tai avustajan, jos hänen etunsa arvioidaan hallinnollisessa tai oikeudellisessa menettelyssä.
- Esittelette avoimesti lapsen edun arvioinnin prosessin ja perustelette päätöksenne aina hyvin. Jokaisessa yksittäistä lasta koskevassa päätöksessä kunnan viranomaisen on pystyttävä osoittamaan, miten lapsen etu on arvioitu ja mitä muita intressejä vasten sitä on punnittu. Selkeä viestintä auttaa myös lasta ja hänen läheisiään ymmärtämään päätöksiä perusteluineen. Niiden laatiminen lisää myös henkilöstön ja työyhteisöjen omaa osaamista lapsen edun harkinnassa.
- Lasta ja perhettä neuvotaan muutoksenhaussa ja kantelun laatimisessa. Kunnan viranhaltijan tai työntekijän on varmistettava, että lapsi/nuori voi halutessaan hakea muutosta tai kannella päätöksestä ja saada tähän oikeudellista apua.

Kun päätös koskee lapsia ryhmänä: lapsivaikutusten arviointi

Kun kunnan toiminta tai päätös vaikuttaa moneen lapseen, ryhmään tai isompiin väestönoosiin, lapsen edun ensisijaisuus varmistetaan **lapsivaikutusten arvioinnilla**.

”Lapset” voi tässä tarkoittaa kunnan kaikkia alle 18-vuotiaita tai jotain rajatumpaa ryhmää, kuten tietyn ikäisiä, tiettyjä palveluja käyttäviä tai erityisessä elämäntilanteessa olevia lapsia tai nuoria. Lapsivaikutusten arviointi on joissain tapauksissa syytä ulottaa myös 18 vuotta täyttäneisiin nuoriin aikuisiin ja sisällyttää lapsuuden ja aikuisuuden nivelvaihe arvioinnin piiriin. Esimerkiksi arvioitaessa lukio- tai ammatillista koulutusta on luonnollisesti syytä tarkastella vaikutuksia myös 18 vuotta täyttäneisiin opiskelijoihin.

Lapsivaikutusten arviointi on väline lasten etujen arvioimiseen ja ensisijaiseen huomioon ottamiseen lapsia koskevassa päätöksenteossa. Lapsivaikutusten arvioinnilla pyritään tunnistamaan valmisteltavan päätöksen neutraalit, myönteiset ja kielteiset vaikutukset lasten oikeuksien toteutumiseen, hyvinvointiin, kehitykseen ja arkeen. Erityistä huomiota on kiinnitettävä vaikutuksiin, jotka kohdistuvat haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin.

Lapsivaikutusten arviointi liittyy kunnassa kaikkiin toimialoihin ja todella moniin hankkeisiin.

Lapsivaikutusten arviointi tulee tehdä aina, kun kunta suunnittelee koulutusta, liikennettä, rakentamista, maankäyttöä, liikunta-, kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluita, sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatuspalveluita tai mitä tahansa muuta, jos se vaikuttaa suoraan lapsiin ja nuoriin. Kunnan päätöksentekijöiden ja viranomaisten on aina kyettävä perustelevaan, miten lasten etua on arvioitu päätösten valmistelussa ja muussa viranomaistoiminnassa. Jos päätöksellä tai toimenpiteellä on merkittävä vaikutus lapsiin, tarvitaan yksityiskohtainen ja kattava lapsivaikutusten arviointi.

Jos vaikutus lapsiin on välillinen eikä sitä voi pitää merkittävänä, lapsivaikutusten arviointia ei välttämättä tarvitse tehdä. On kuitenkin muistettava, että usein vasta varsinaisessa vaikutusten arvioinnissa huomataan, että vaikutuksia on, vaikka ensisilmäyksellä niitä ei olisi todettu. Jos pelkää, että teet lapsivaikutusten arvioinnin turhaan, pelkosi on turha.

Lapsivaikutusten arviointi kuuluu ennakoarvioinnin (EVA) perheeseen, jonka muita jäseniä ovat mm. ympäristövaikutusten ja talousvaikutusten arvioinnit. Lapsivaikutusten arviointi on myös perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia.

Lapsivaikutusten arviointi on paitsi kunnan velvollisuus, myös hyvä työväline lapsia, nuoria ja perheitä koskevien päätösten valmistelussa.

Lapsivaikutusten arvioinnissa tarkastellaan, miten jokin ratkaisu vaikuttaa lasten tai nuorten hyvinvointiin, kehitykseen ja oikeuksien toteutumiseen. Kun nämä vaikutukset tunnistetaan ajoissa, voidaan jo ennakkolisesti vahvistaa myönteisiä vaikutuksia ja vähentää kielteisiä. Arvioinnissa hyödynnetään niin viranomais- ja tutkimustietoa kuin lasten, nuorten ja perheiden kokemustietoa. Valmistelun laatu, avoimuus ja osallistavuus lisääntyvät ja kunnan päätöksenteon tietoperustaisuus vahvistuu.

Lakkautetaanko meidän kylän koulu?

Alajärvellä suunniteltiin kouluverkon saneerausta – ehkä kymmenen koulua oli pieneen kuntaan liikaa, kun lapsia oli entistä vähemmän. Koska asia vaikutti ennen kaikkia lapsiin, oli syytä ottaa heidät mukaan vaikutusten arviointiin.

Kunta teki diasarjan, joka käytiin läpi kaikissa alakoulujen luokissa opettajan johdolla keskustellen. Lapset saivat tiedon hankkeesta ymmärrettävässä muodossa. Tämä auttoi heitä sekä ottamaan kantaa että aikanaan sopeutumaan muutoksiin ja ymmärtämään niiden taustoja.

Kysymyksiä arvioinnin tueksi

MUISTILISTA

Lapsen edun arvioinnissa ja lapsivaikutusten arvioinnissa huomioon otettavat tekijät

Lapsen etua arvioitaessa ja määritettäessä päämääränä on taata lapsen kaikkien oikeuksien täysimääräinen toteutuminen. Kun viranhaltijana tai työntekijänä arvioit ja punnitset yksittäisen lapsen tai lasten etua ryhmänä, on ainakin alla olevat **lapsen edun kannalta olennaiset tekijät** huomioitava, jotta kaikki oikeudet tulevat tarkastelluiksi. Saat apua alla seuraavista kysymyksistä:

- Lapsen näkemykset (LOS 12 art., 13 art., 42 art.):
Mitä mieltä ovat lapset, joita muutos koskee? Ovatko he saaneet riittävästi ja ymmärrettävästi tietoa asiasta?
Miten lasten näkemykset huomioidaan?

- Identiteetti ja tausta (LOS 2 art., 8 art., 14 art., 30 art.):**
Miten lasten moninaisuus ja erilaiset lapsiryhmät sekä heidän ominaisuutensa ja tarpeensa huomioidaan? Ota huomioon ainakin lasten sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, kansallinen alkuperä, kieli, uskonto ja persoonallisuus. Vaikuttaako valmisteilla oleva asia eri alueilla asuviin lapsiin eri tavoin? Miten lasten yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys turvataan?
- Perhesuhteiden ja muiden ihmissuhteiden vaaliminen (LOS 9 art., 10 art., 15 art.):**
Miten päätös vaikuttaa lapsen/lasten läheisiin ja jatkuviin ihmissuhteisiin ja niiden turvaamiseen? Voiko esitys aiheuttaa lasten ja nuorten syrjäytymistä? Miten tämä ehkäistään?
- Huolenpito, suojaaminen ja turvallisuus (LOS 6 art., 16 art., 19 art., 33 art., 34 art., 36 art., 37 art.):**
Millaisia vaikutuksia päätöksellä on lasten fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen? Miten päätös vaikuttaa lapsen kasvuympäristöön perheessä, kaverisuhteissa ja elinympäristössä? Millaisia riskejä ja haittoja sekä muita seurauksia muutoksesta, esimerkiksi ilmastonmuutokseen liittyen, voi tulevaisuudessa aiheutua lapsen turvallisuudelle? Miten niitä ehkäistään? Miten päätös vaikuttaa lapsen yksityisyyden suojaan?
- Lapsen hyvinvointi ja arki (LOS 26 art., 27 art., 31 art.):**
Miten päätös vaikuttaa lapsen/lasten tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen? Miten päätös vaikuttaa lapsen oikeuteen leikkiin, vapaa-aikaan, harrastuksiin, liikuntaan ja lepoon? Miten päätöksessä huomioidaan vaikutukset lapsen riittävään elintasoon ja toimeentuloon?
- Haavoittuva asema (LOS 22 art., 23 art., 30 art.):**
Miten päätöksessä otetaan huomioon lapsen/lasten haavoittuva asema? Miten päätös vaikuttaa erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin, kuten köyhien perheiden lapsiin, vammaisiin, vähemmistöihin tai kodin ulkopuolelle sijoitettuihin lapsiin?
- Terveys (LOS 24 art.):**
Miten päätös vaikuttaa lapsen fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen tai mahdollisuuteen saada terveydenhoitoa? Vähentääkö vai lisääkö päätös lasten sairastumis-, onnettomuus- tai tapaturmariskejä? Vaikuttaako päätös lasten terveyteen ja turvallisuuteen esimerkiksi ilmastonmuutoksesta mahdollisesti aiheutuvien sään ääri-ilmiöiden ja tautien leviämisen yhteydessä?
- Koulutus ja varhaiskasvatus (28 art., 29 art.):**
Miten päätös vaikuttaa lapsen/lasten yhdenvertaiseen oikeuteen saada laadukasta opetusta tai varhaiskasvatusta

Lapsen etu huomioitava ensisijaisesti

LAPSEN ETU

TEEMAN LUKU: 4

Miten lapsivaikutusten arviointi toteutetaan?

Jokainen lapsivaikutusten arviointi on erilainen. Vastuu arvioinnin toteutuksesta kuuluu valmistelevalle viranhaltijalle. Arvioinnin suunnitteluun ja toteutukseen on varattava riittävästi työaikaa. Aineistoa voi kerätä kaikilla sellaisilla menetelmillä, jotka tuottavat valmisteltavan asian kannalta merkityksellistä tietoa.

Mikä on keskeistä lapsivaikutusten arvioinnissa?

Lapsivaikutusten arvioinnilla kunta tunnistaa eri ratkaisuvaihtoehtojen vaikutukset lapsen oikeuksien toteutumiseen lasten arjessa ja elämässä pitkällä sekä lyhyellä aikavälillä. Lapsen oikeuksien sopimus siis muodostaa perustan arvioinnille. Myös tilanteeseen liittyvä muu lainsäädäntö on huomioitava. Lapsivaikutusten arvioinnin avulla selvitetään etukäteen, miten hanke voidaan toteuttaa lasten edun kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Arviointi tuottaa päätöksenteon tueksi perusteltua tietoa siitä, millainen päätösvaihtoehto olisi kokonaisvaikutuksiltaan paras lasten edun näkökulmasta. Arvioinnissa noudatetaan menettelytapoja, jotka varmistavat lapsen edun huomioon ottamisen ensisijaisena. Voit käyttää apuna Miten lapsivaikutusten arviointi käytännössä toteutetaan -muistilistaa jäljempänä.

Lasten ja nuorten oma päivystys tuotti laatua ja alensi kuluja

Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalvokuntayhtymä Soite aloitti lokakuussa 2017 uuden lasten ja nuorten päivystyksen. Sen suunnitteluun kuului laaja lapsivaikutusten arviointi.

Uudessa päivystyksessä lapsia varten oli oma päivystyspuhelinnumero. Sen myötä puheluiden määrä yli

kolminkertaistui. Lapsipotilaiden käyntimäärä kaksinkertaistui.

Kuitenkin hoidon tuottaminen tuli uudella mallilla edullisemmaksi kuin yhteispäivystyksessä. Lasten ja nuorten oman päivystyksen toteuttaminen vähensi sekä lasten erikoissairaanhoidon lapsipotilasmäärää että lastensairaalan hoitopäiviä. Lapset ja nuoret perheineen kokivat hyväksi sen, että uudessa päivystyksessä oli juuri heihin erikoistunut henkilökunta. Odotustilassa ei tarvinnut pelätä esimerkiksi päihtyneitä aikuisia, joita oli tämän tästä yhteispäivystyksessä. Jo oma puhelinneuvonta toi turvallisuutta ja tuki myös kotona pärjäämistä.

Kenen tehtävä on toteuttaa lapsivaikutusten arviointi käytännössä?

Vastuu lapsivaikutusten arvioinnista kuuluu valmistelevalle viranhaltijalle tai työntekijälle. Hänen vastuullaan on kerätä kaikki tarpeellinen ja oleellinen tieto päätöksentekoa sekä lapsen/lasten edun arviointia varten. Arvioinnin käytännön toteutus voi olla myös jonkun toisen henkilön tehtävä. Vastuussa olevan viranhaltijan tulee varmistua, että arvioinnin tekijällä on tehtävään osaaminen ja riittävästi työaika. Hänen tulee myös harkita, keiden muiden henkilöiden asiantuntemusta ja tietoa prosessiin tarvitaan. Toteutus ei saisi jäädä vain yhden henkilön varaan.

Onko lapsivaikutusten arvioinnin toteutus vaikeaa?

Lapsivaikutusten arvioinnin toteutus ei ole vaikeaa, mutta sen suunnitteluun ja toteuttamiseen on varattava riittävästi aikaa. Valmistelijoilla tulee olla riittävä tieto arvioinnin syystä ja tarkoituksesta sekä taito ja osaaminen työn tekemiseen. Keskeistä on noudattaa menettelytapoja, jotka varmistavat sen, että kaikki tarvittavat tiedot ja näkökohdat saadaan esiin.

Lapsivaikutusten arviointi on kunnassa jatkuva oppimisprosessi. Jos mahdollista, toteuttaminen kannattaa aloittaa suppeammista päätöksistä ja edetä laajempiin. Näin aiemmin saatua kokemusta voidaan hyödyntää seuraavissa ja laajemmissa prosesseissa. Lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönotto kannattaa suunnitella huolellisesti. Esimerkiksi kunnan strategisilla kirjauksilla, koulutuksilla, laajalla sitoutumisella ja rohkaisevalla toimintakulttuurilla on vahva merkitys lapsivaikutusten arvioinnin edistämiseksi. Kunnassa kannattaa hyödyntää [THL:n tarkistuslistaa lapsivaikutusten arviointia edistävästä tekijöistä](#).

Miten lapsivaikutusten arviointi käytännössä toteutetaan?

Pienimmässäkin lapsivaikutusten arvioinnissa on hyvä, että valmistelija ja asiantuntijat käyvät läpi alla olevat lapsen edun mukaiset menettelytavat. Listaa voi käyttää myös muisti- ja tarkistuslistana.

1. Tunnistakaa tarve.

- Missä vaiheessa päätöksentekoprosessia ollaan nyt: mitkä asiat on jo päätetty, mihin voidaan vielä vaikuttaa
Onko vaihtoehtoisia ratkaisumalleja, millaisia?

- Miten lapsivaikutusten arviointi aikataulutetaan niin, että se nivoutuu oikea-aikaisesti päätöksenteon aikatauluun eikä päätöksentekoveny tarpeettomasti?
- Koskettaako suunnitteilla oleva muutos/päätösesitys lapsia, nuoria tai perheitä? Jos vastaus on kyllä, lapsivaikutusten arviointi on tarpeellinen.
- Ovatko mahdolliset vaikutukset suoria vai välillisiä? Jos suoria, lapsivaikutusten arviointi on välttämätön.
- Vaikuttaako suunnitelma mahdollisesti heikommassa tai haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin tai nuoriin? Jos kyllä, lapsivaikutusten arviointi on erityisen tärkeää tehdä.
- Onko vaarana, että päätös heikentää lasten oikeuksien toteutumista? Jos kyllä, on tarpeen tehdä kattava lapsivaikutusten arviointi.

2. Tarkastelkaa, mistä on kyse.

- Keitä, missä ja millaisia ovat ne lapset/nuoret, joita muutos/päätösesitys koskettaa? Onko joukossa erityisen haavoittuvassa asemassa olevia lapsia?
- Millaisin eri tavoin suunnitelma heitä koskettaa?
- Kartoittakaa ja punnitkaa alustavasti mihin lapsen eri oikeuksiin hanke mahdollisesti vaikuttaa ja miten.
- Kiinnittäkää erityistä huomiota päätösvaihtoehtojen mahdollisiin negatiivisiin vaikutuksiin. Tunnistakaa erityisesti sellaiset, jotka kohdistuvat haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin.
- Arvioikaa, millaista tietoa tarvitaan vaikutusten arvioimiseksi tarvitaan.

3. Suunnitelkaa tiedon keruu sekä lasten ja nuorten osallisuus.

- Mitä ja millaista tietoa on jo olemassa? Mitä tietoa lapsilta ja nuorilta on ehkä jo kerätty aiemmin?
- Mitä puuttuu? Mitä ja millaista tietoa on hankittava lisää?
- Mistä ja millaisista lähteistä tarvittavat tiedot voidaan saada? Huomioikaa kaikki oleellinen tutkimus- ja viranomaistieto. Huomionarvoisia lähteitä ovat mm. lapsiasiavaltuutetun vuosikirjat, tilastot, tutkimukset, kuten kouluterveyskysely ja FinLapset, oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin ratkaisut lapsia koskevissa asioissa, aluehallintoviraston valvontaratkaisut ja ohjeet sekä lapsioikeudelliset julkaisut.
- Miten tiedot kerätään? Kuka kerää?
- Erityisen tärkeää on kuulla lasten näkemykset asiasta. Mitä kysytään lapsilta, nuorilta ja perheiltä itseltään? Miten vastaajat tavoitetaan parhaiten? Millaisin lapsiystävällisin ja eettisin menetelmin?
- Ketkä kohderyhmää tuntevat kunnan viranhaltijat ja työntekijät voisivat olla asiassa avuksi? Esim. varhaiskasvatuksen, opetuksen ja nuorisotyön ammattilaisten asiantuntemusta kannattaa hyödyntää jo suunnitteluvaiheessa.

4. Toteuttakaa tiedonkeruu ja lasten ja nuorten osallisuus

- Toteuttakaa lasten ja nuorten kuuleminen.
- Kertokaa lapsille ja nuorille itse asian lisäksi myös se, mitä lapsivaikutusten arviointi on ja miksi sitä tehdään.
- Hankkeen edetessä muistakaa kertoa lapsille, nuorille ja perheille kuulemisen tulokset sekä miten heidän näkemyksiään seuraavaksi hyödynnetään.
- Hankkikaa kaikki tarvittava tutkimus- ja viranomaistieto-
- Hyödyntäkää eri tieteenalojen osaamista vaikutusten arvioimiseksi.

5. Analysoikaa tulokset

- Mitä saitte kuulla lapsilta ja nuorilta?
- Mitä merkityksellistä tietoa saitte muista tietolähteistä (tutkimus- ja viranomaistieto)?
- Mitä lasten ja nuorten kannalta hyviä vaikutuksia nousi esiin eri ratkaisuvaihtoehdoissa, ja miten niitä voitaisiin vahvistaa?
- Mitä ovat haittavaikutukset ja riskit, ja miten niitä voitaisiin pienentää?
- Miten suunnitelma vaikuttaa erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin? Millaisella päätöksellä heihin kohdistuvia haittoja voidaan ehkäistä?
- Miten lapsen oikeudet kokonaisuudessaan toteutuvat eri ratkaisuvaihtoehdoissa?
- Punnitkaa lapsen etua suhteessa muihin asiassa olennaisiin etuihin ja intresseihin. Ensisijainen painoarvo on annettava lapsen edulle.

6. Dokumentoikaa lapsivaikutusten arvioinnin tulokset ja esitelkää ne päättäjille

- Laatikaa huolellisesti perusteltu esitys analyysin tuloksista ja johtopäätöksistä päätöksentekijöille.
- Esittäkää suositus siitä, millainen ratkaisuvaihtoehto edistäisi ja toteuttaisi lasten etua parhaalla mahdollisella tavalla ja miksi. Ensisijainen painoarvo on annettava lapsen edulle.
- Huolehtikaa, että päätöksentekijöille suunnattu esitys on selkeä ja tiivis - heillä ei välttämättä ole aikaa tutustua joka yksityiskohtaan.
- Toimittakaa päätöksentekijöille myös laajempi yhteenvedonne ja dokumentointinne lapsivaikutusten arvioinnista, jolloin se käsitellään muiden päätöksentekoasiakirjojen yhteydessä.
- Kun päätös on tehty, tiedottakaa siitä ja lapsivaikutusten arvioinnin tuloksista etenkin niille lapsille, nuorille ja perheille, jotka olivat mukana prosessissa.

7. Seuratkaa ja arvioikaa omaa työtänne ja arvioinnin vaikutuksia

- Arvioikaa, miten lapsivaikutusten arviointi toteutui. Saavutitteko tavoitteenne? Mikä onnistui, mikä ei?
- Listatkaa, mitä seuraavassa lapsivaikutusten arvioinnissa kannattaisi toteuttaa samoin kuin tässä, ja mitä asioita kannattaisi tehdä toisin.
- Arvioikaa, miten lapsivaikutusten arviointien tulos vaikutti päätöksentekoon.
- Miettikää, miten arviointiprosessia voisi edelleen kehittää.
- Seuratkaa, toteutuvatko ennakoitut vaikutukset ja miten.

KYSYMYS:

Keitä lapsen tai lasten edun arviointi hyödyttää?

1. Lapsia ja nuoria?
2. Vanhempia ja muuta lähipiiriä?
3. Kuntaa, joka haluaa kehittää palveluistaan laadukkaita?
4. Laajasti koko yhteiskuntaa?

Lapsen etu huomioitava ensisijaisesti

LAPSEN ETU

TEEMAN LUKU: 5

Lapsibudjetointi näyttää kunnan lapsiystävällisyyden euroina

Miten suuren osan yhteisistä euroista kuntanne käyttää lapsiin? Onko summa tiedossa? Riittävätkö eurot ja kohdistuvatko ne niin, että lapset voivat hyvin ja jokaisen oikeudet toteutuvat? Kenen tulee ymmärtää ja osata lapsibudjetointia? Sinun – ainakin, jos osallistut kunnan talousarvion valmisteluun tai siitä päättämiseen.

Mitä lapsibudjetointi kunnassa tarkoittaa?

Lapsibudjetointia voidaan ajatella kunnan lapsiystävällisyyden talousmittarina, joka edistää kunnan lapsiin liittyvien tavoitteiden toteutumista. Lapsibudjetoinnin avulla kunta voi tarkastella julkisten varojen käyttöä lapsiin kokonaisuutena – ei esimerkiksi vain yksi toimiala kerrallaan. Kun julkisilla varoilla aikaansaadut vaikutukset nähdään hallinnonalat ylittäen, myös päätöksiä varojen käytöstä tulevaisuudessa voidaan tehdä ottaen huomioon lapsen oikeudet koko kunnassa.

Kun budjettia pilkotaan ja analysoidaan, voidaan arvioida, onko resursointi riittävää suhteessa tarpeisiin. Lapsibudjetointi mahdollistaa muun muassa varojen kohdentamisen sellaisiin toimiin, jotka vähentävät myöhempien, kalliimpien palveluiden tarvetta.

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentin (nro 19) mukaan sopimusvaltioiden tulee ottaa kaikki lapsen oikeudet huomioon talousarvioprosessiensa kaikissa vaiheissa ja kaikissa hallintojärjestelmissään kansallisesti ja paikallisesti. Käytännössä tällä tarkoitetaan lapsibudjetointia.

Lapsibudjetointi tarkoittaa kunnan talouden tarkastelua lapsen oikeuksien näkökulmasta. Lapsibudjetoinnin avulla jäljitetään kaikkien kunnan toimijoiden lapsiin käyttämät määrärahat.

Tieto siitä, että “kuntamme käyttää 35 % budjetistaan lapsiin” ei kuitenkaan vielä kerro paljon. Siksi lapsibudjetoinnin tulisi aina sisältää myös budjetti- ja vaikutusanalyysiä eli pohdintaa esimerkiksi siitä, mihin palveluihin rahaa käytetään, kuinka suuri osa euroista käytetään ennaltaehkäiseviin palveluihin ja millaista vaikutusta näillä summilla on lasten hyvinvointiin kokemusten ja tilastojen valossa.

Lapsibudjetointi ei siis tarkoita erillisen ”lasten talousarvion” tekemistä, vaan kyse on talousarvion lapsiin kohdistuvien määrärahojen tarkastelusta kokonaisuutena.

Lapsibudjetoinnin tueksi rakennetussa työkalussa kunnan palvelut on jaettu ns. liikennevalomallin mukaisesti. Mallissa kunnan ennaltaehkäisevät hyvinvointi- ja terveystaloudelliset palvelut on merkitty vihreällä värillä, tukevat ja tilapäiset palvelut keltaisella värillä ja korjaavat palvelut punaisella värillä. Värien lisäksi menot eritellään palvelurakenteen mukaan.

Työkalulla voi tarkastella oman kunnan ja muiden kuntien vertailutietoja käytetyistä resursseista ja toisaalta lasten hyvinvoinnin indikaattoreista. Näin saadaan laajempi ja kokonaisvaltaisempi tietopohja lapsille resursoitujen palveluiden vaikuttavuudesta.

Päätöksentekijän näkökulmasta sekä lapsivaikutusten arviointi että lapsibudjetointi ovat tiedolla johtamisen välineitä. Lapsibudjetointia ei voi toteuttaa ilman tehtyjen talousarviopäätösten lapsivaikutusten arviointia. Ilman arviointia kyse on vain budjettianalyysistä. Sekä lapsivaikutusten arvioinnin että lapsibudjetoinnin tuottaman tiedon tarkoituksena on tehdä päätöksentekoprosessi – aina päätöksen ennakkovaikutusten arvioinnista ja suunnittelusta sen vaikutusten seurantaan – läpinäkyväksi lapsen oikeuksien näkökulmasta. Tämä mahdollistaa myös lapsen edun ensisijaisen huomioonottamisen talouspäätöksiä tehtäessä.

Miten päästä alkuun lapsibudjetoinnissa?

MUISTILISTA

Määrittäkää, mitä haluatte kunnassanne saada aikaan lapsibudjetoinnilla.
Keskustelkaa, mikä juuri teille on oleellista.

- Mikä on lapsibudjetoinnin ensisijainen käyttötarkoitus (ennakoiva taloussuunnittelu vai toteutuneiden talouden lukujen tarkastelu)?
- Miten usein lapsibudjetointia tehdään (epäsäännöllisesti, säännöllisesti)?
- Onko tuotettu tieto pääosin omaan käyttöön, vai tarvitaanko vertailutietoa muista kunnista?
- Millä tasolla palvelurakenne kuvataan (esimerkiksi pelkkä JHS-tason luokittelu vai kokonaisvaltainen tarkastelu sisältäen lisäksi liikennevalomallin ja suorat, välilliset ja kollektiiviset kustannukset)?
- Kuka ensisijaisesti käsittelee lapsibudjetoinnin tuloksia?
- Kuka viime kädessä vastaa lapsibudjetoinnin toteuttamisesta ja millä resursseilla?

Konkreettisia askeleita lapsibudjetoinnin käynnistämiseksi kunnassa löytyy sekä valtioneuvoston kanslian teettämästä lapsibudjetointiraportista että nykytilan kartoituksen lapsibudjetointia käsittelevän indikaattorin tasokuvauksista.

KYSYMYS:

Millaista hyötyä lapsibudjetointi tuottaa?

1. Tietoa päätöksenteon tueksi?
2. Mahdollisuuden kohdentaa varoja tehokkaasti?
3. Kokonaiskuvan varainkäytöstä nuorimpien kuntalaisten hyväksi?
4. Työvälineen tavoitteiden toteutumisen seurantaan?

Lapsen etu huomioitava ensisijaisesti

LAPSEN ETU

TEEMAN LUKU: 6

Miten kunta varmistaa lapsen edun ensisijaisuuden jokapäiväisessä lasten toiminnassa?

Lapsen etu koostuu sekä suurista yhteisistä ratkaisuista että oman elämän ja arjen pienistä asioista. Kunnan viranhaltijana, työntekijänä tai päätöksentekijänä juuri sinä olet avainasemassa, jotta lapsen oikeudet toteutuvat.

Oikeudet eivät ole kaukaista teoriaa, vaan toteutuvat tässä ja nyt

Opetus-, varhaiskasvatus-, leikkipuistotoiminta-, nuoriso-, kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveystoimissa tehdään päivittäin monia lapsiin ja nuoriin vaikuttavia valintoja ja arjen pieniä päätöksiä. Kaikissa näissä arjen valinnoissa ja päätöksissä on huomioitava lapsen etu, vaikkei kyse olekaan varsinaisista hallintopäätöksistä: lapsella on oikeus saada etunsa huomioon otetuksi myös näissä arjen pienissä asioissa.

Lapsen edun huomioiminen arjessa edellyttää, että jokainen lapsia ja nuoria kohtaava kunnan työntekijä tekee työtään Lapsen etu -silmälasit päässään.

On kyseenalaistettava totuttuja toimintatapoja.

Työntekijän on pystyttävä perustelemaan, miten toiminta edistää ja kunnioittaa lapsen edun toteutumista. Lapsen ja nuoren kannalta on mitä tärkeintä, että hänen oikeutensa toteutuvat konkreettisella tavalla hänen arjessaan ja elämässään, tässä ja nyt.

Lapsilla on oikeus tuntea omat oikeutensa. Lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ovat avainroolissa tämän varmistamisessa.

On kiva olla koulussa virkeänä

Koulu oli tapana aloittaa kello yhdeksän – paitsi perjantaisin, jolloin aloitettiin kahdeksalta ja lopetettiin puolilta päivin. Opettajille tämä aikataulu sopi, ja eräs heistä totesikin joskus, että ”ei tässä todellakaan mitään lapsen etua ole mietitty”.

Sitten päätettiin kuitenkin miettiä. Kävi ilmi, että lapset toivoivat perjantaisinkin myöhäisempää aloitusta, ettei aamulla väsyttäisi niin paljon.

Koulu otti huomioon lasten toiveen. Perjantaisin alettiin käydä koulua yhdeksästä yhteen. Kaikki opettajat eivät tästä alkuun pitäneet, mutta alkoivat vähin erin sopeutua. Oli oikeastaan aika mukavaakin aloittaa viikon viimeinen päivä rauhassa ennen oppilaiden tuloa, keskustella kollegoiden kanssa ja valmistautua tunteihin. Oppilaat eivät olleet enää niin väsyneitä ja levottomia kuin ennen, mikä helpotti myös opettajien työtä.

YHTEYSTIEDOT

Lisätietoa Lapsiystävällinen kunta -mallista

Sanna Koskinen, Erityisasiantuntija
sanna.koskinen@unicef.fi, 050 576 2293

Johanna Laaja, Erityisasiantuntija
johanna.laaja@unicef.fi, 040 721 1515

Mikael Malkamäki, Koordinaattori
mikael.malkamaki@unicef.fi, 050 442 5242